

ӘОЖ_341.1/8

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ТҮСІНІГІ МЕН КОНЦЕПЦИЯСЫ

Бердібек Ғалия Ерғалиқызы

galiya.ergalikyzy@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті заң факультетінің

халықаралық құқық мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекші - Сарсенова С.Н.

Өртүрлі әдебиеттер көздеріне үңіліп қарайтын болсақ, халықаралық құқықтың төрт түрлі анықтамаларын табуға болады. Осы анықтамалардың ең танымалы: “халықаралық құқық-тәуелсіз егемен мемлекеттер арасындағы қатынастарды реттейтін құқықтық тәртіп” екендігі анықталады. Халықаралық сот төрелігінің тұрақты палатасы Lotus 1927 жылдың 7 қыркүйегінде: “халықаралық құқық Тәуелсіз мемлекеттер арасындағы қатынастарды реттейді” деп жарияланған болатын [1, 136.]. Аталған заңнамаға сай келетін түсініктерге қарағанда бұл анықтама тек тәуелсіз мемлекеттер арасында ғана қолданысқа ие болмай, сонымен қатар кейбір басқа егеменді бірлестіктер арасындағы қатынастарды реттейтін құқықтық тәртіп ретінде де айқындалады. Танымал «Brandweiner» барлығынан да кең анықтаманы ұсынып таңқалдыра білді. Ол «халықаралық құқық мемлекеттер мен басқа да шіркеу қауымдастықтары арасындағы қатынастарды реттейтін құқықтық нормаларды, сондай-ақ түрлі шіркеулік қатынастарды қамтиды» деген тұжырымдамаға келді.

Кельзен мен Шелле атты ғылыми бағыттағы адамдар жоғарыда келтірілген анықтамаларды толығымен жоққа шығарды. Олар үшін «айқындау» термині объекті құқық субъектілерінің және олардың қатынастарының табиғаты емес, осы нормалармен қандай субъектілердің уәкілетті, осы нормалар шығатын құқықтық қайнар ретінде саналды. Соңғы анықтамаға сәйкес біз **халықаралық құқықты** - жекелеген мемлекеттер емес, халықаралық құқықтың немесе халықаралық шарт нормаларының жиынтығы деген анықтаманы ұсына аламыз.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылдың 15 тамызындағы "Қазақстанның 2030 жылға дейінгі даму стратегиясын одан әрі іске асыру жөніндегі шаралар туралы" Жарлығында Қазақстан әлемдік қоғамдастықта Экономикалық даму үшін жақсы әлеуеті бар мемлекет ретінде бекітіліп, әлеуметі тұрақты даму үстінде қалыптасқан мемлекет екені айқындалған. ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың "Қазақстан-2050" Стратегиясына сүйенетін болсақ, Қазақстан халқына Жолдауында 2012 жылы әлемдік саясатта біздің еліміз - даусыз халықаралық аренада орны бар, жауапты, сенімді серіктес

екендігі ерекше атап өтілді. Белгіленген жарлыққа сәйкес біздің еліміз жаһандық қауіпсіздікті нығайту ісінде маңызды рөл атқаратын, халықаралық терроризмге, экстремизмге және есірткінің заңсыз айналымына қарсы күресте әлемдік қауымдастықты қолдайтынын аңғара алдық. [2].

Халықаралық құқық жалпыға бірдей танылған нормаларды қолданылатын ережелерді белгілей алғанымен, өкінішке қарай мемлекет ішіндегі құқықтық жүйелерде жаңа коллизиялық жағдайлар жасайтын деңгейге жете алмауда. Кемшіліктерді қамти отыра жақсы жағын да ізденген жөн. Сол негізде: Қазақстан Республикасының Конституциясы егеменді мемлекеттердің құқықтық жүйелеріне тән және халықаралық құқықтың жалпыға танылған қағидаттары мен нормаларымен қабылданған жалпы құқықтық заңнамаларды қамтитынын айтуға болады. Алайда, егер басқа жағынан қарайтын болсақ Қазақстан Республикасының Конституциясы халықаралық құқықтың принциптері мен нормалары Отандық құқықтық жүйенің құрамдас бөлігі ретінде саналып, Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында тікелей қолданылатын нормаларға сәйкес екені анықталды [3]. Ұлттық құқықтық жүйенің құрамдас бөлігі бола отырып, халықаралық құқықтың жалпыға танылған қағидаттары мен нормалары мемлекетішілік қатынастардың ерекше реттеушісі саналған. Халықаралық құқықтың жалпыға танымал қағидаттары мен нормаларын қазақстандық құқықтық жүйеге кіріктірілген деп жариялай отырып, Конституция халықаралық құқық қағидаттары мен халықаралық құқық нормалары ұғымдарын бөлек қарастыруға болмайды және оған еш негіз қарастырылмаған.

Қазіргі кезде әлемдегі жағдай күрделіленіп, жаңа мәселелер туындаудатуда. Осы мәселеге сәйкес ескі сұрақтар көптеген жанның мазасын қашырып, көкейтесті сұрақтарды күрделендіруде. Бұл жағдайда халықаралық құқықтың мәні мен рөлі - халықаралық өмірде акторлардың қызметін басқарудың маңызды құралы ретінде артуда. Он жетінші ғасырдың бастапқы ширегінде халықаралық құқықтың бірінші анықтамасын оның негізін қалаушылардың бірі - голланд ғалымы және дипломат Гуго Гроций атап өте кетті. Оның тұжырымдауынша: "Халықаралық құқық барлық немесе бірнеше халықтардың еркімен шығарылатын заңнама"[4, 20б.]. Халықаралық құқықтың негізгі функциясы бейбітшілікті қолдауға, туындаған жанжалдарды шешуге және мемлекеттердің ынтымақтастығын қамтамасыз етуге негізделеді. Қазақстан халықаралық құқыққа ие болмай тұрып, ұзақ тарихи жағдайларды кешіп, тек енді ғана бұл заңнамаға көше бастауы да жақсы сабақ бола бастады.

Қазіргі уақытта БҰҰ-ның Қарусыздану жөніндегі конференциясы қару-жарақты бақылау, қарусыздану және қаруды таратпау мен жаһандық қауіпсіздік саласындағы көп жақты үнқатысудың негізгі мәселелері бойынша пікір алмасудың жалғыз алаңы болып қала береді. Маңызды конференция аясында Қазақстан ғарыш кеңістігіндегі қару-жарақ жарағын алдын ала таныстыру бойынша көпжақты заңдық міндеттеуші құралды әзірлеуге ұсыныс білдірді [5]. Бұл да болса біздің елдің бір қадам алға қарай қадам басуының бір көрінісі.

Халықаралық құқық 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған тұрақты даму мақсаттары мен күн тәртібін қозғалысқа келтіруге тиісті ұғымның бірі. Қарастырылған шешім 2015 жылы БҰҰ саммитінде қабылданып, күн тәртібінде тұрақты даму саласындағы 17 мақсат пен 169 міндет бар екенін аңғарта кеткен мәселенің бірі [6, 5б.]. Егер халықаралық-құқықтық нормалармен қамтамасыз етілсе, барлық 17 мақсаттар нақты жүзеге асырылуы мүмкін деген болжамдар да қарастырылуда. Біздің сыртқы саясатымыз транспарентті кезеңде тұр. Транспаренттілік термині біздің елде: сенімділікті нығайту, бүкіл әлем үшін ортақ қауіптермен күрес, сауда экономикасындағы, мәдениеттегі, ғылым мен технологиялардағы ынтымақтастықты кеңейтуге үлкен әсерін тигізетін іс-әрекеттердің ұғымы ретінде анықталуда [7]. Дамушы елдермен салыстырғанда халықаралық құқық түсінігі елімізде кеңінен өз мағынасына ие болып, іс-әрекеттерін жасауда. Құқықты барлығы түсінеді. Түсінген бір бөлек, ал оның «халықаралық» деген ұғымын қарастырып, концепциясын анықтай білу – заң сала өкілдерінің міндеті мен парызы. Қарапайым тұлғаға таңсық анықтамаларды түсіну мен оны жақсы бағытта тарата білуді әр жан өзінше түсініп, үйренуі білуі де шарт пен заңға деген адалдықтың басты көрінісі екенін ұмытпауымыз керек!

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. <http://www.ejil.org/article.php?article=577&issue=43>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/aktualnye-problemy-mezhdunarodnogo-prava-respubliki-kazahstan-i-voprosy-vzaimodeystviya-s-kazahstanskoy-mezhdunarodno-pravovoy-naukoy/viewer>
3. ч. 1 ст. 4 Конституции Республики Казахстан-1995
4. Международное право: учебник / отв. ред. В. И. Кузнецов. М.: Юрист, 2001.
5. Гетьман-Павлова И. Международное право: Учебник. М., 2008.
6. Хужокова И. М. Международное право: Учебное пособие для вузов. 4-е изд., испр. М., 2009.
7. Орысша-қазақша заңдық түсіндірме сөздік-анықтамалық.- Алматы: «Жеті жарғы» баспасы, 2008 жыл.